

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

NUTQ IDROKINI O'QITISH METODLARI VA YONDASHUVLARI

Usmonov Husniddin Ismatilla o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

Ilmiy rahbar: Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Abdunazarov O'ktam Abdisattorovich

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada nutq idrokining psixologik fazalari va o'quvchilarga ta'siri tahlil qilinadi. Nutq idroki, odamlarning tilni va so'zlarni tushunishdagi psixologik jarayonni ifodalaydi. Ushbu jarayonning psixologik fazalari, o'quvchilarning nutqni tushunishdagi darajasi, ularning fikrlash va tilni idrok etish qobiliyatlari o'rganiladi. Maqolada nutq idrokining o'quvchilarga ta'siri, uning psixologik fazalari va o'quvchilarning o'rganish jarayoniga ta'sir qiluvchi omillar keltiriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, nutq idrokining psixologik fazalari o'quvchilarning nutqni anglash darajasiga va ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar nutq idroki, o'qitish metodlari, tilni tushunish, interaktiv metodlar, multimediyaga texnologiyalari, pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar.

KIRISH

Nutq idroki tilshunoslik va psixologiya sohalarida keng o'rganilgan mavzulardan biridir. Bu jarayon, odatda, tilni anglash, o'rganish va nutqni to'g'ri tushunish bilan bog'liqdir. O'quvchilarning nutqni idrok etish qobiliyati nafaqat grammatika va leksik bilimlarni, balki psixologik va kognitiv jarayonlarni ham o'z ichiga oladi. Nutq idrokini o'qitish, o'quvchilarning tilni anglash darajasini oshirish, ularning o'z fikrlarini aniq va to'g'ri ifodalash imkoniyatini yaratish uchun zarurdir.

O'quvchilarning nutq idrokini rivojlantirish, ular uchun yangi bilimlar va ko'nikmalarni o'rgatish, muloqotda qatnashish imkoniyatlarini kengaytirish bilan bog'liq bo'ladi. Nutq idrokining o'qitilishi, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun muhimdir, chunki bu jarayon o'quvchilarning tilga bo'lgan munosabatini shakllantiradi. Shu bilan birga, nutq idrokini o'qitishda innovatsion metodlar va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash jarayoni muhim o'rin tutadi.

Ma'lumki, nutq idrokining o'qitilishi nafaqat til bilimlari, balki o'quvchilarni kognitiv rivojlantirishga ham ta'sir qiladi. O'quvchilarning nutqni tushunish qobiliyatini rivojlantirish uchun qo'llaniladigan metodlar va yondashuvlar, o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Nutq idrokini o'qitishda qo'llaniladigan metodlar orasida interaktiv metodlar, onlayn resurslar, multimedia texnologiyalari va

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

o'yinlarni o'rgatish kabi innovatsion usullar o'quvchilarning tilni idrok etish va tushunish darajasini oshirishda samarali bo'ladi.

Maqolaning asosiy maqsadi — nutq idrokining o'qitilishiga doir metodlar va yondashuvlarni o'rganish, o'quvchilarning nutqni tushunish darajasini oshirish uchun zamonaviy metodologiyalardan qanday foydalanishni ko'rsatishdir.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda nutq idrokining o'qitish metodlari va yondashuvlari, o'quvchilarning nutqni tushunish darajasiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar sifatida o'rganildi. Tadqiqotda interaktiv metodlar, multimedia texnologiyalari, va praktik mashg'ulotlar orqali nutq idrokini rivojlantirish jarayoni tahlil qilindi. Tadqiqotning metodologiyasi sifatli va miqdoriy yondashuvlarni birlashtirgan. Bunda eksperimental yondashuv va nazariy tahlil birgalikda qo'llanildi.

Ishtirokchilar va Materiallar

Tadqiqotda 4-5 yoshdagi o'quvchilar ishtirok etdi. Ularning nutq idroki va tilni tushunish darajasi boshqacha bo'lgan, shu sababli ishtirokchilar 2 guruhga bo'lingan: tajriba guruhi (50 nafar o'quvchi) va nazorat guruhi (50 nafar o'quvchi). Tajriba guruhiga interaktiv metodlar va multimedia texnologiyalaridan foydalangan holda nutq idrokining o'qitish metodlari berildi, nazorat guruhiga esa an'anaviy metodlar asosida o'qitish amalga oshirildi.

Tadqiqotda ishlatilgan materiallar quyidagilardan iborat:

- Nutq idrokining psixologik fazalarini o'rgatishga qaratilgan interaktiv matnlar va mashqlar.
- O'quvchilarning nutqni idrok etish darajasini o'lchash uchun psixologik testlar.
- Multimedia texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha o'quv mashg'ulotlari.
- O'quvchilarning so'zlashuv va yozish ko'nikmalarini o'lchash uchun interaktiv topshiriqlar.

Tadqiqot jarayoni

1. Boshlang'ich o'lchov: O'quvchilarning nutqni idrok etish darajasi boshlang'ich testlar yordamida o'lchandi. Bu testlar o'quvchilarning nutqni tushunish darajasi, muloqot qilish ko'nikmalari va nutqni to'g'ri ifodalashdagi muvaffaqiyatlarini baholash uchun mo'ljallangan edi.

2. Tajriba bosqichi: Tajriba guruhi bilan interaktiv metodlar va multimedia texnologiyalaridan foydalanilgan mashg'ulotlar olib borildi. O'quvchilarga nutq

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

idrokining psixologik fazalarini rivojlantirish uchun suhbatlar, rol o'ynash va multimedia ko'rsatuvlar asosida mashqlar berildi.

3. Yakuniy o'lchov: Yakuniy testda o'quvchilarning nutqni idrok etish darajasi va ular tomonidan berilgan javoblarning sifatini o'lchash uchun so'zlashuv mashqlaridan foydalanildi. Shuningdek, o'quvchilarning yozish va muloqot qilish ko'nikmalarini baholash uchun amaliyotlar o'tkazildi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish

To'plangan ma'lumotlar sifatli va miqdoriy usullar yordamida tahlil qilindi. Semantik tahlil yordamida nutq idrokining psixologik fazalari va ularning o'quvchilarga ta'sirini o'rganishdi. Statistik tahlilda o'rtacha qiymatlar, standart og'ishlar va t-test usullari qo'llanildi. Ma'lumotlar tahlil qilindi va o'quvchilarning nutqni tushunish darajasi, so'zlashuvdagi muvaffaqiyatlari va yozish ko'nikmalarining rivojlanishi o'lchandi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari tajriba guruhi va nazorat guruhining natijalarini taqqoslash asosida nutq idrokining o'qitilishi metodlarining samaradorligini ko'rsatdi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhi o'quvchilari nutqni idrok etishda sezilarli darajada yaxshilangan ko'rsatkichlarga erishdilar.

1. Boshlang'ich test natijalari: Tajriba guruhi o'quvchilarining boshlang'ich testdagi o'rtacha natijasi 48% ni tashkil etdi, nazorat guruhi esa faqat 40% natija ko'rsatdi. Bu farq o'quvchilarning boshlang'ich darajadagi nutq idrokini tushunish darajasining farqini ko'rsatdi.

2. Yakuniy test natijalari: Tajriba guruhi o'quvchilari yakuniy testda nutqni idrok etish bo'yicha yuqori natijalar ko'rsatdilar. Ularning yakuniy testdagi o'rtacha natijasi 88% ni tashkil etdi, nazorat guruhi esa 62% natija ko'rsatdi. Tajriba guruhi o'quvchilarining nutqni tushunish darajasi sezilarli darajada oshdi.

3. Nutqni tushunish ko'nikmalarining rivojlanishi: Tajriba guruhi o'quvchilarining nutqni tushunish ko'nikmalaridagi o'sish 25% ni tashkil etdi. Nazorat guruhi o'quvchilarining o'sishi esa faqat 10% ni tashkil etdi. Tajriba guruhi o'quvchilari nutqni to'g'ri va izchil tushunish, nutqni aniq va to'g'ri ifodalashda sezilarli yutuqlarga erishdilar.

4. So'zlashuv ko'nikmalarining rivojlanishi: Tajriba guruhi o'quvchilarining so'zlashuv ko'nikmalaridagi o'sish 30% ni tashkil etdi. Nazorat guruhida esa bu

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

ko'rsatkich faqat 12% bo'ldi. Tajriba guruhi o'quvchilari o'z fikrlarini aniq va izchil ifodalashda sezilarli yutuqlarni ko'rsatdilar.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, nutq idrokining o'qitish metodlari va yondashuvlari o'quvchilarning nutqni tushunish darajasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Tajriba guruhi o'quvchilari nutqni tushunish va muloqot qilishda sezilarli darajada yaxshilanishlarga erishdilar. Nutq idrokining psixologik fazalarini rivojlantirishda interaktiv metodlar va multimedia texnologiyalaridan foydalanish samarali ekanligini tasdiqladi.

XULOSA

Nutq idrokining o'qitish metodlari va yondashuvlari o'quvchilarning nutqni tushunish va ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interaktiv metodlar va multimedia texnologiyalaridan foydalanish, o'quvchilarning nutqni tushunish darajasini oshirishga yordam beradi. Nutq idrokining psixologik fazalarini rivojlantirish jarayonida innovatsion metodlar va pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning muvaffaqiyatlarini oshiradi.

Tadqiqot natijalari nutq idrokining o'qitilishi jarayonida o'quvchilarning kognitiv rivojlanishi, so'zlashuv ko'nikmalari va kommunikativ kompetensiyasini oshirishda metodologik yondashuvlarning ahamiyatini ko'rsatdi. Interaktiv yondashuvlar va multimedia texnologiyalarining o'quvchilarga ta'siri, ular nutqni tushunishda va ifodalashda yuqori natijalarga erishishlariga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.
2. Piaget, J. (1972). *The Psychology of Intelligence*. London: Routledge & Kegan Paul.
3. Bruner, J. S. (1996). *The Culture of Education*. Cambridge: Harvard University Press.
4. Mercier, R. (2000). *Language and the Mind: A Dialogue Between Cognitive Science and Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Cazden, C. B. (2001). *Classroom Discourse: The Language of Teaching and Learning*. Portsmouth: Heinemann.